

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ  
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ОБЛІКУ**

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ  
РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА  
ПЕРСПЕКТИВИ**

**КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ**

**Харків  
НТУ «ХПІ»  
2015**

УДК 330.3.001.26  
ББК 65  
Д 70

*Рекомендовано до друку* Вченою радою Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (протокол №10 від 27 грудня 2015 року).

**Рецензенти:** **О.М. Ковалюк**, д-р екон. наук, проф., зав. кафедри обліку і аудиту Львівського національного університету ім. Івана Франка;  
**А.А. Пилипенко**, д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри бухгалтерського обліку Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця,  
**К.С. Шапошніков**, д-р екон. наук, проф., директор Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій.

**Соціально-економічний розвиток України: проблеми та перспективи** : кол. монографія / За ред. О.В. Манойленко. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – 345 с. : іл.

Монографія є результатом науково-методичних та практичних досліджень з удосконалення науково-методичного забезпечення процесів реформування національної економіки на мікро- та макроекономічному рівні. Монографію присвячено проблемним питанням соціально-економічного розвитку країни.

Монографія базується на матеріалах XI-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Дослідження та оптимізація економічних процесів. Оптимум-2015».

Монографія призначена для наукових робітників, викладачів, аспірантів, а також фахівців, що займаються дослідженням соціально-економічних проблем розвитку та оптимізацією економічних процесів різних галузей економіки.

Відповідальність за зміст та достовірність матеріалів несуть автори. Редакція залишає за собою право не публікувати матеріали, що не відповідають формату видання, а також істотно змінювати зміст текстів за узгодженням з автором. Думка авторів може не співпадати з думкою членів редколегії.

# **РОЗДІЛ І**

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА  
ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ: НАЦІОНАЛЬНА ТА СВІТОВА  
ПРАКТИКА**

---

## **РОЛЬ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ**

**А.С. Колєсніченко**, асистент каф. ЕАтаО НТУ «ХП»

В період нестабільності функціонування ринкових механізмів, диспропорційного розвитку національного господарства, а в деяких випадках, глибокого занепаду окремих галузей промислового виробництва, на перший план дедалі більше виходять питання побудови сучасної моделі соціально-економічних відносин, теоретичною і практичною основою якої виступатиме збалансована система управління.

В умовах інтеграції світових економік, постійного взаємопроникнення інституціональних структур набувають зростаючих масштабів та динаміки інформаційні потоки. Інформація стає самостійним інститутом, який містить власні правила, структуру формування, має своїх користувачів, критерії актуальності тощо, що дозволяє інформаційному полю через системний підхід виступати джерелом формування управлінського обліку. У цьому випадку облікова система стає важливим інструментом, який перетворює інформацію у форму, зручну для аналізу й подальшого використання. Тому, бухгалтерський облік і звітність, які розкривають сутнісний зміст операцій і процедур через трансформацію інформації про повсякденне життя суб'єкта господарювання у логічну, структуровану й поетапну послідовність фактів, надають можливість приймати раціональні й оперативні рішення щодо ефективного використання ресурсів організації, залишаючись однією з ключових складових її

управлінської системи, що обумовлює значущість постійного аналізу та дослідження перелічених аспектів.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних і методичних засад у розбудову облікових процесів і систем здійснили видатні зарубіжні та вітчизняні дослідники, серед яких слід назвати: Т.В. Бочулі [2-3], Ф.Ф. Бутинця [4], С.Ф. Голова [7], Л.В. Гуцаленко [8], В.С.К. Едварда [10], В.М. Жука [12-13], С.В. Івахненкова [15], Н.М. Малюги [21], Н.С. Струк [28] та ін. Окремі аспекти у розкритті ролі організації та ведення бухгалтерського обліку в контексті управління суб'єктом господарювання висвітлені в роботах В.В. Вольської [5], С. Drury [9], В.Г. Корчагіної [16], М.В. Корягіна [17-18], Т.Г. Маренич [22], О.А. Лаговської [28], О.О. Назаренко [23], Т.М. Писаренко [26] та ін. Однак, сучасні виклики й тенденції розвитку соціально-економічних відносин потребують оновлення управлінських підходів до організації господарської діяльності учасників ринку, зокрема шляхом удосконалення облікової системи, що обумовлює необхідність подальшого дослідження концептуальних основ та апробації нововведень у практику бухгалтерського обліку.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні ролі облікової інформації та облікових процесів, які відтворюються в бухгалтерському обліку і звітності, у побудові інтегрованої системи управління суб'єкта господарювання в сучасних умовах ринку.

Удосконалення і розвиток інформаційних технологій та нових підходів в управлінні й інформаційному забезпеченні потреб керівництва різного рівня розширили сферу застосування обліку та використання обліково-аналітичної інформації [14, с. 185].

Системний підхід до розкриття сутності обліку дозволяє інтерпретувати цю економічну категорію як інтегровану систему обліково-інформаційного забезпечення управління, до складу якої входить низка підсистем та окремих елементів [27, с. 15]. Ключовими підсистемами виступають облікові процеси та облікова інформація, які нерозривно зв'язані між собою та підпорядковані положенням, визначеним в обліковій політиці організації. Крім цього, існує певний механізм, який призводить у дію процеси облікової системи. В свою чергу, концепція управління визначає архітектуру управління, складові якої відчують вплив комплексу методів та інструментів й формують систему, що ґрунтується, зокрема, на результатах обліку.

Тобто, система управління побудована таким чином, що дозволяє приймати управлінські рішення шляхом обробки, систематизації та аналізу обліково-інформаційного забезпечення (рис. 1).

Це обумовлює необхідність організованого втручання у протікання господарських процесів шляхом використання комплексу методів та інструментів й формування таким чином інтегрованої системи управління. Тобто, побудова моделі управління починається з розуміння та економічного обґрунтування значущості застосування управлінських механізмів, що стає базисом встановлення логічної послідовності розробки і втілення цього процесу у господарське життя. Такий підхід опирається на тезис, що будь-яке явище,

процес чи дія мають бути логічно обґрунтовані з точки зору доцільності їх впровадження [3, с. 132].

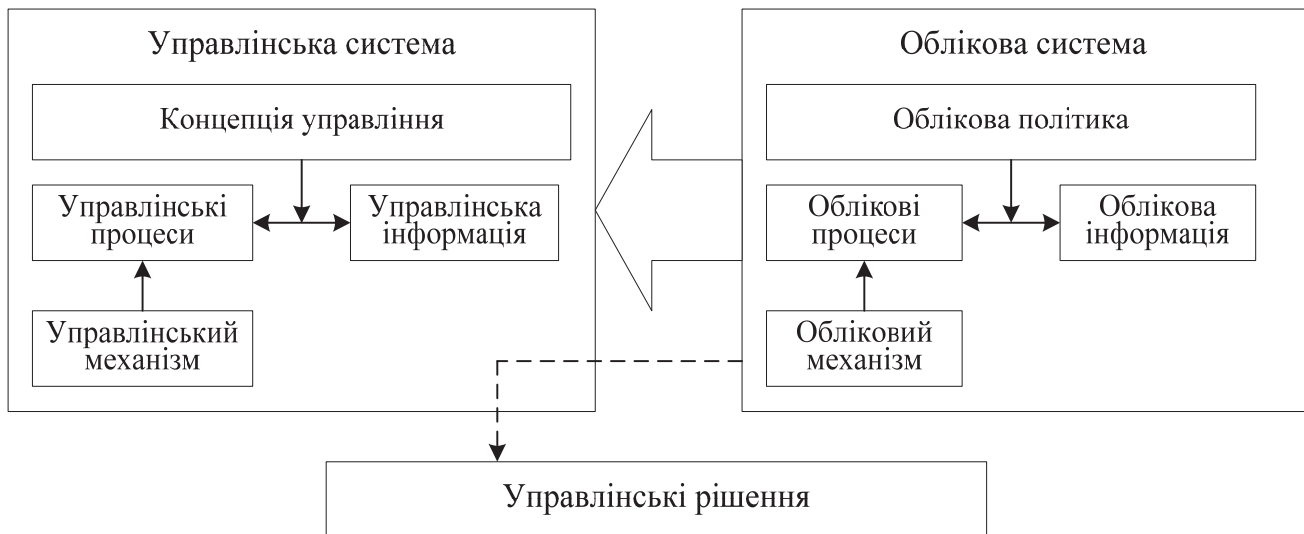


Рис. 1 – Вплив облікової системи на прийняття управлінських рішень скрізь призму управління

До провідної мети управління належить підвищення ефективності господарських процесів. Ключова ціль визначає архітектуру управлінської системи, оскільки слугує орієнтиром впровадження функцій управління на кожному етапі, від планування до оцінки остаточних результатів реалізації.

В умовах ринкової економіки для підприємців планування є способом забезпечення становлення та розвитку бізнесу, воно є необхідним для приведення господарчої діяльності підприємства у відповідність до вимог ринку. До головних аспектів процесу планування слід віднести постановку мети, формулювання принципів і розкриття функцій управління, що стає підґрунтям для побудови концепції управління та розробки планів стратегічного розвитку.

Процес прийняття управлінських рішень в класичному розумінні складається з формування кількох альтернатив й вибору найбільш виваженого й економічно обґрунтованого рішення [24, с. 4]. Життєздатність кожного рішення залежить від здатності адаптуватися до оточуючого середовища, що обумовлює необхідність проведення аналізу й оцінки впливу внутрішніх і зовнішніх факторів. Важливою складовою, яка виступає підґрунтям для здійснення аналітичних і прогностичних функцій суб'єктами господарювання в процесі реалізації управління й прийняття регуляторних рішень, виступає облікова система.

Розробка моделі обліку здійснюється відповідно до конкретних цілей і завдань, які повинні формуватися на основі методологічного інструментарію і мати свій організаційно-методичний апарат. Особливості та зміни умов господарювання, сучасні інформаційні запити зумовлюють появу специфічних об'єктів, процесів і явищ, які спричиняють розробку нових принципів і правил ведення бухгалтерського обліку [22, с. 33].

Слідування принципам побудови системи обліку, використання найбільш ефективних методів реалізації облікової політики виступають важливим чинником успішної організації та вдосконалення фінансового, управлінського й податкового обліку [1, с. 37; 16, с.142].

Ключова мета облікової системи полягає у відтворенні діяльності організації у формалізованому, структурованому вигляді і побудові прозорої, логічної, відповідної сучасним вимогам і діючим нормативам організаційно-функціональної моделі суб'єкта господарювання.

Види обліку, як складові системи, мають розглядатися з позиції методології та організації облікового процесу з урахуванням інформаційних потреб зацікавлених і впливових осіб. Незважаючи на відмінності між видами обліку, ядром їх інформаційного забезпечення виступають господарські операції, процеси та результати діяльності економічного суб'єкта. Так, метою фінансового обліку є надання всім зацікавленим користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про майновий, фінансовий стан і прибутковість у цілому по суб'єкту господарювання. Управлінський облік ведеться виключно для внутрішніх інформаційних потреб організації, орієнтуючись не лише на планування, а також з метою виконання функції контролю, вирішення питань ціноутворення, організації комерційного розрахунку, центрів відповідальності тощо. Сутність податкового обліку полягає у суцільному, безперервному та документальному обліку господарських операцій, пов'язаних з визначенням податкової бази з конкретного податку [22, с. 36].

Вибір конкретних підходів та методів ведення обліку призводить до того, що типові факти й ситуації господарського життя можуть бути інтерпретовані у різних економічних суб'єктів по-різному, що вимагає неоднакового впливу на процес прийняття управлінських рішень [16, с. 141]. Побудова облікового процесу нерозривно пов'язана з організацією бухгалтерського обліку у суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності та організаційно-правових форм [29, с. 77]. Таким чином, використання сучасних технік і технологій обробки та надання інформації щодо всього спектру операцій з урахуванням внутрішніх особливостей облікового процесу виконує важливу роль при побудові механізму облікової системи.

Виходячи з того, що облік є функцією управління, тобто одним із способів досягнення поставлених цілей перед керованою системою на рівні з такими функціями як планування, бюджетування, прогнозування, аналіз, контроль, справедливим є твердження, що за допомогою бухгалтерського обліку можна впливати на результати певних операцій, висвітлюючи їх у звітності підприємства [19].

Однак, елементи системи перебувають у відносинах і взаємозв'язках не лише один з одним, але й з середовищем. Результати облікової системи впливають на розвиток середовища, в якому вона знаходиться, обумовлюючи зміни, що формують нові умови для її функціонування й потребують удосконалення механізмів реагування. Простежується зворотній зв'язок у

взаємодії складових певної системи [11, с. 43].

Ступень дослідження оточуючого середовища, з'ясування динаміки змін його параметрів, що у сукупності з закономірностями внутрішньогосподарського контуру визначає якісні критерії побудови ефективного процесу прогнозування. Тобто, виникає необхідність виявлення зовнішніх і внутрішніх чинників управління на основі аналізу природи їх походження з метою формування комплексної системи прогнозних показників управління.

Стратегія побудови облікової політики, складена на високому професійному рівні, дозволяє регулювати розмір балансових статей, впливати на показники фінансового стану, оптимізувати оподаткування, в результаті – ефективно управляти фінансово-економічними характеристиками організації, вибираючи ті альтернативи, які максимально відповідають вимогам її розвитку в конкретні проміжки часу.

Після того, як визначено цільові орієнтири діяльності, опрацьовано шляхи вирішення проблем й обґрунтовано методи побудови облікової системи та обрано інструменти управління, важливими функціями керівного апарату, які відповідають за реалізацію та ефективність механізму управління, стають: моніторинг, контроль і регулювання.

Взаємозв'язок між різними складовими, які формують систему управління, та виокремлення обліку в ньому представлено на рис. 2.

В період трансформації функцій управління, ускладнення ринкової ситуації та розвитку інформаційних технологій керівникам з метою збереження стійкого положення економічних суб'єктів, яких вони очолюють, в умовах динамічних змін оточуючого середовища і важливості збереження конкурентних переваг необхідно зважати на міжнародну кон'юнктуру виробничих і міжгалузевих відносин, політику нормативного й організаційного господарювання, які, разом з іншими факторами, впливають на формування системи обліку.

Від компетентності відповідних внутрішніх і зовнішніх користувачів облікової інформації та розроблених підходів до задоволення інтересів учасників облікових процесів залежить ефективність кожної організації, економічна діяльність якої, як окремої структурної одиниці, впливає на результативність всієї економічної системи країни, визначає якість управління нею.

Таким чином, формування функціональної облікової системи відповідно до реалій виробничих процесів суб'єкта господарювання та його організаційної структури, слідування принципам складання фінансової і бухгалтерської звітності, врахування міжнародних стандартів облікової практики дозволяють сфокусувати увагу управлінців на проблемах стратегічного розвитку та сприяє побудові цілісної управлінської системи організації.

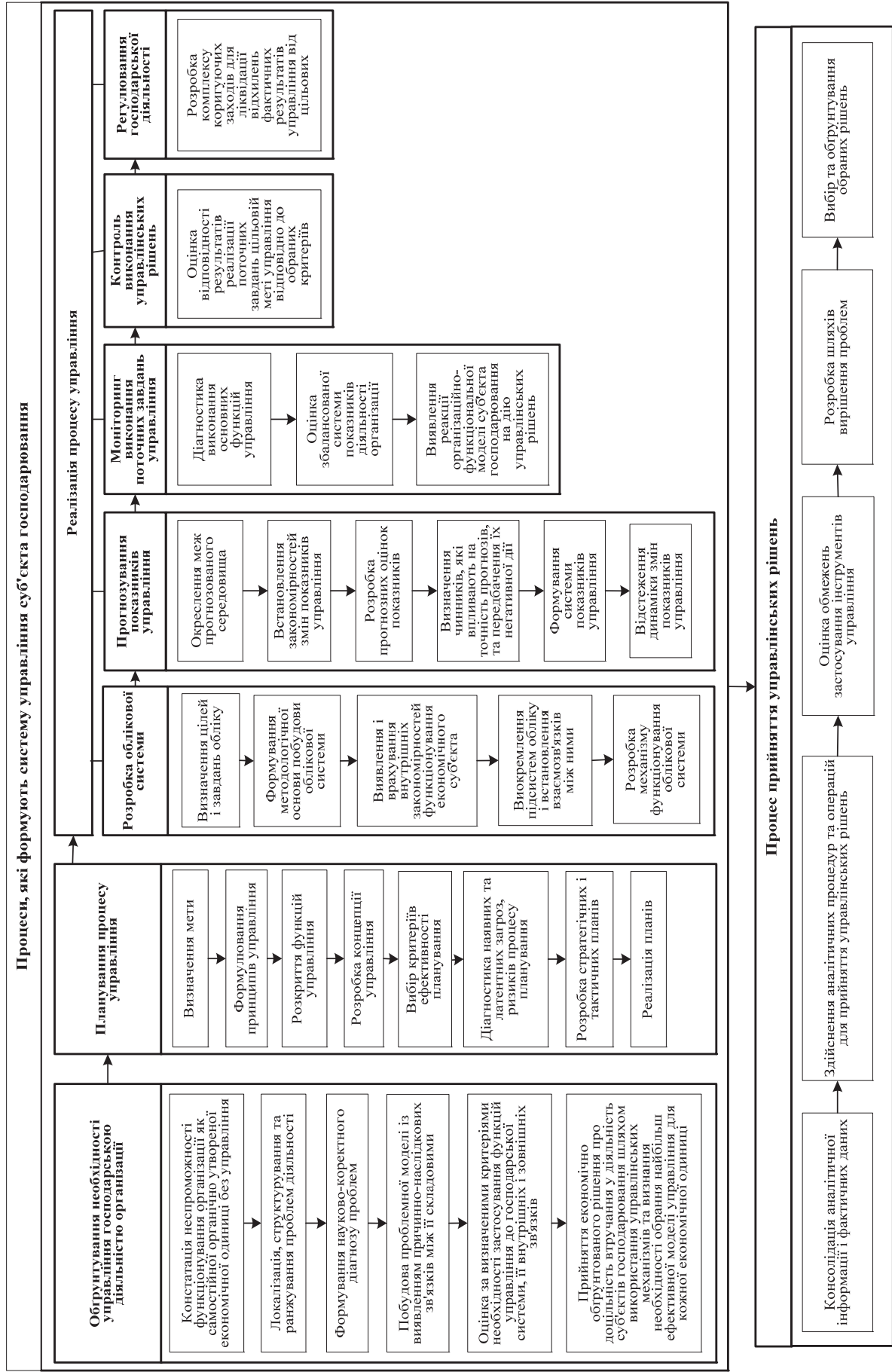


Рис. 2. Систематизація процесів, які забезпечують прийняття управлінських рішень

Подальші дослідження будуть присвячені питанням, пов'язаним з більш детальним вивченням складових моделі управління суб'єкта господарювання та удосконаленням теоретико-методичного підґрунтя стосовно розуміння бухгалтерського обліку і звітності, що дозволить розробити механізм функціонування системи обліку, який забезпечить ефективність всього управлінського процесу.

**Список літератури:** 1. Бойчук, Т. Формування облікової політики підприємства [Текст] / Т. Бойчук // Економічний аналіз. — Вип. 6. — 2010. — С. 36-38. 2. Бочуля, Т. В. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз: проблеми теорії та методології [Текст]: Монографія. — Київ, 2013. — 606 с. 3. Бочуля, Т. В. Методологія адаптивної інтегрованої облікової системи в інформаційному середовищі [Текст] / Т.В. Бочуля // Бізнес-Інформ. — № 12. — 2013. — С. 130-135. 4. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст]: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / [Ф.Ф. Бутинець та ін.]; під заг. ред. [і з передм.] Ф.Ф. Бутинця. — 8-ме вид., доп. і перероб. — Житомир: ПП "Рута", 2009. — 912 с. 5. Вольська, В. В. Бухгалтерський облік як складова системи управління підприємством [Текст] / В.В. Вольська // Економіка АПК: Міжнародний науково-виробничий журнал. — 2012. — № 8. — С. 48-52. 6. Гаврилова, О. Н. Фінансовий менеджмент [Текст] / О.Н. Гаврилова. — М.: КНОРУС, 2007. — 432 с. 7. Голов С. Ф. Бухгалтерський учет и финансовая отчетность по международным стандартам [Текст] / С.Ф. Голов, В.Н. Костюченко. — Х.: Фактор, 2008. — 1008 с. 8. Гуцаленко, Л. В. Адаптивна система обліку і контролю результатів діяльності сільськогосподарських підприємств [Текст]: монографія / Л.В. Гуцаленко; Вінниц. нац. аграр. ун-т. — К.: Ін-т аграр. економіки, 2010. — 371 с. 9. Drury, C. Management and Cost Accounting [Електронний ресурс] / С. Drury [5<sup>th</sup> edition]. — 2000. — P. 312. Available at: [http://incoming-proxy.ist.edu.gr/stfs\\_public/bea/Management%20Accounting.pdf](http://incoming-proxy.ist.edu.gr/stfs_public/bea/Management%20Accounting.pdf) (Accessed 28 September 2015). 10. Едвард, Вонг Сек Кин. Стратегічні інновації професійних бухгалтерських фірм у контексті глобальної конкуренції [Текст] : англ. мова / Вонг Сек Кин Едвард, Сінх Гурчаран, Муї Ї Чеок // Актуальні проблеми економіки — 2013. — № 6. — С.261-267. 11. Євдокімов, В. Ісламська модель бухгалтерського обліку: базисні положення [Текст] / В. Євдокімов, С. Легенчук, Д. Грицишен // Бухгалтерський облік і аудит. — 2012. — №4. — С. 42-49. 12. Жук, В. М. Інституціональний підхід до розв'язання проблем бухгалтерського обліку в Україні [Текст] / В.М. Жук // Фінанси України: Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал. — 2009. — № 7. — С. 100-113. 13. Жук, В. М. Вирішення проблем фінансової безпеки на стиках фінансової і бухгалтерської науки [Текст] / В.М. Жук // Науковий вісник нац. університету біоресурсів і природокористування України. — 2014. — № 200. — ч. 3: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. — С. 20-27. 14. Журавльова, Т. В. Сутність інтегрованої системи обліково-інформаційного забезпечення управління аграрними підприємствами [Текст] / Т. В. Журавльова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). — 2013. — № 1(1). — С. 184-196. 15. Івахненко, С. В. Інформаційні технології аудиту та внутрішньогосподарського контролю в контексті світової інтеграції. Наукове видання [Текст] / С.В. Івахненко. — Житомир: ПП «Рута», 2010. — 432 с. 16. Корчагіна, В. Г. Облікова політика як елемент системи управління аграрним підприємством [Текст] / В. Г. Корчагіна // Наукові праці. — Полтава, 2012. — Економічні науки. — С. 140-145. 17. Корягін, М. В. Оцінювання вартості підприємства в системі бухгалтерського обліку [Текст]: Монографія / М.В. Корягін: Львів: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2012. — 262 с. 18. Корягін, М. В. Складові облікової методології країн Європи [Текст] / М.В. Корягін // Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 квітня 2014 р.: присвяч. 70-річчю каф. обліку підприємницької діяльності [редкол.: В. І. Єфіменко та ін.]; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". — Київ: КНЕУ, 2014. — С. 87-90. 19. Кузнецова, С. Система бухгалтерського обліку: методологічні та правові аспекти формування [Текст] / С. Кузнецова // Бухгалтерський облік і аудит. — 2008. — № 43. — с.12-16. 20. Лаговська, О. А. Бухгалтерський облік для управління: гносеологічний та епістемологічний конфлікти [Текст]: монографія / О. А. Лаговська; ред.: Ф. Ф. Бутинець; Житомир. держ. технол. ун-т. — Житомир, 2011. — 344 с. 21. Малюга, Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку [Текст]: монографія / Н.М. Малюга. — Житомир: ЖДТУ, 2005. — 548 с. 22. Маренич, Т. Г. Формування облікової системи в умовах ринкової економіки [Текст] / Т. Г. Маренич // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: збірник наукових трудов, Вип. 138. Економічні науки / ХНТУСГ. — Х. : [б. и.], 2013. — 318 с. — С. 26-42. 23. Назаренко, Е. А. Роль и значение бухгалтерского учета в системе управления [Електронний ресурс] / Е.А. Назаренко, М.В. Перекрестов // Экономические науки. Экономика предприятия. — 2009. — Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/29\\_DWS\\_2009/Economics/53727.doc.htm](http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53727.doc.htm). — Назва з титул. екрану. 24. Орлів, М. С. Підготовка і прийняття управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / М. С. Орлів ; упоряд. Г. І. Бондаренко. — К. : НАДУ, 2013. — 40 с. 25. Палій, В. Ф. Сучасний бухгалтерський облік [Текст] / В.Ф. Палій. — М.: Бухгалтерський облік, 2003. — 395 с. 26. Писаренко, Т. М. Альтернативні витрати та релевантність облікової інформації під час прийняття управлінських рішень [Текст] / Т.М. Писаренко // Вісник Львівської комерційної

академії [ред. кол.: Башнянин Г.І., Апопій В.В., Вовчак О.Д. та ін.]. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. — Вип. 35. — 482 с. — (Серія економічна). — С. 268-272. **27.** Пискунов, В. А. Учетно-информационное обеспечение в управлении расходами промышленного предприятия: Автореф. дис. ... д-ра экон. наук. — СПб., 2005. **28.** Струк, Н. С. Сутнісна характеристика облікової системи підприємства [Текст] /Н.С. Струк, Н.В. Хоча // Вісник національного університету “Львівська політехніка” № 721 “Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку”. — Львів, 2012. — С. 236-241. **29.** Хахонова, І. І. Эффективная организация учетного процесса [Текст] / І. І. Хахонова // Научный журнал «Успехи современного естествознания». — 2008. — № 8. — с. 77-78.